

Är Peter Singer fascist?

I västvärlden skattas Peter Singer som en av de mest framstående djuretikerna. Sedan hans bok *Animal Liberation* kom ut 1975 har han, i främst de anglosaxiska länderna och till viss del i Skandinavien, uppmärksammats och rönt framgångar med sin djärva moralfilosofi. I dessa länder nämns han mest i djuretiska sammanhang där hans tal om djurs oförtjänt låga värde och deras rättmätiga plats inom utilitarismens omsorgscirkel dominerar. I Tyskland däremot är det hans teorier om eutanasi och abort som blivit utmärkande för honom, och han har kommit att allmänt föraktas som människofientlig och fascistisk.

I den tyska feministiska tidskriften *EMMA* (mars/april 1994 s 68–73) diskuterade journalisten Cornelia Filter det tyska mottagandet av Peter Singers teorier. Hans tankegångar uppmärksammades på bredare front först i juli 1989, i samband med en artikel om honom i *Die Zeit*. Artikeln som får betecknas som en seriös och nyanserad analys, följdes upp av en intervju med den rullstolsbundne talesmannen för det tyska handikappsförbundet, Franz Christoph, som presenterade sin tolkning av Singers budskap. Han hävdade att man skulle förstå Singers frågeställning som ett ifrågasättande av de svårt handikappades rätt att leva. Han propagerade vidare för bannlysning av såväl Singers böcker som av hela debatten. Christophs felaktiga tolkning har inte vidare utmanats av någon initierad debattör, utan den har istället spridits och vunnit insteg i folks medvetanden som den korrekta tolkningen. Även andra tidskrifter, som gör anspråk på seriös journalistik t ex *Der Spiegel* har intagit Christophs position och brännmärkt Singer som mördare och fascist. Därefter har få tyskar haft intresse av att mera ingående studera Singers, i övriga västvärlden välrenommerade, böcker.

Hur ska man då förstå denna unika motvilja mot att vilja ta del av Singers egentliga budskap? Jag tror att man främst bör söka svaret i

landets nationalsocialistiska förflutna. Under dessa tolv år (1933–1945) kom det mänskliga värdet att successivt urholkas och leda till diskriminering av vissa folkgrupper till fördel för andra. Regimens övergrepp mot grupper som t ex judar, zigenare, homosexuella och mentalsjuka resulterade i bland annat tvångssteriliseringar, eutanasi och brutala människoexperiment. Den fullständiga moraliska relativiseringen av det mänskliga värdet kostade miljontals människor livet i tredje riket, och har under efterkrigstiden skapat en ständig beredskap mot fascistiska yttringar i samhället. I ett försök att bearbeta de nazistiska rötterna har man under efterkrigstiden urskillningslöst attackerat varje grodd som misstänkts kunna växa till ett fascistiskt ogräs. Ur skräcken för att förflutna ideologiska virus på nytt ska bryta ut steriliserar man även det litterära landskapet. Det är i denna saneringsprocess man finner Peter Singer och hans ”dubiösa” ståndpunkter. Hur har då en erkänd forskare som Singer hamnat i avfallshögen?

Konflikt uppstår lätt när försök görs att minska avståndet mellan människors och djurs värde, eller när det oantastliga mänskliga värdet relativiseras. Det värde människan tillskrivits kan inte relateras till något annat än sig självt, varför en s k nyanserad syn blir otänkbar. Få länder har som Tyskland så konsekvent försökt jämställa *teorin* om det mänskliga värdet med målsättningen att i *praktiken* behandla människor därefter. Tankegången från 1700-tals filosofen Immanuel Kant att varje människa ska behandlas som mål och aldrig som medel, har funnit sin mest pregnant tolkning i dagens efterkrigstyskland. När så någon uppmärksammas företräda ståndpunkten att man genom förnuftet och ifrågasättandet av givna värden kan komma till en något annorlunda syn, blir det enda botemedlet censur av hela debatten. Det hela rör sig alltså på ett känslomässigt plan och blir svåråtkomligt med rationella medel.

Vad är det då i Singers texter som frambringat denna inflammerade situation? Hur kan annars förnuftiga och resonabla människor bli så känslomässigt upprörda att de avfärdar diskussionen innan den har börjat? (Man kan ta del av den fientliga stämningen i Tyskland till Singer i hans egen bok, där han ägnar hela epilogen åt det.)

Singer, menar hans antagonister, ställer frågor som retoriskt leder till ett fascistiskt svar. Att läsa hans texter tvingar därför ofelbart läsaren till att inta en fascistisk ståndpunkt. Vilka är då dessa hotfulla frågor som Singer med närmast sokratisk majeutik ställer?

Enligt Singers egen utsago (Singer, P: *Practical Ethics* 2 uppl. 1993 s 337–359) ställer han frågor kring hur man ska värdera mänskligt liv. Ska mänskligt liv bevaras till varje pris? Vilken moralisk signifikans har skillnaden mellan att låta någon dö genom att avstå från att ge livsnödvändig medicinering och att träda in och ge aktiv dödshjälp? Och varför är eutanasi för gravt skadade barn så mycket värre än förespråkandet av abort, när samma människor kan vara emot blotta diskussionen av det förra, men anhängare av det senare?

Att besvara frågorna ger dels utrymme för tvivel på människans absoluta värde och dels finns risk för att man med rationella medel kan komma fram till ståndpunkten att fall finns då det mänskliga värdet som sådant får åsidosättas.

En stridsfråga för vänsterintellektuella och feminister är just kvinnans rätt till fri abort. Även Singer stödjer en liberal lagstiftning på området. Samma individer som förordar fri abort går i bräschen för bannlysningen av Peter Singer, tillsammans med handikappförbunden och olika akademiska inriktningar. Genom att kraftigt förenkla frågeställningarna och bortse från Singers komplexa argumentering försöker man peka på människoföraktande uttalanden, som framhäver en elitistisk inställning. Singer anklagas för att lägga stor vikt vid offentliga utgifter för gamla och sjuka människor. Barn som inte är ”livsdugliga” kräver likaså stora kostnader, vilka bättre kunde användas för att lyckliggöra friska människor. Någon som ägnat Singers teorier lite tid och eftertanke får nog svårt att tillskriva dessa åsikter en tänkare som Singer. Parterna verkar röra sig på två olika plan från skilda perspektiv. Medan censurförespråkarna tyngs och fjättras av det historiska oket, som omöjliggör varje form av diskussion kring det mänskliga värdet, lever Singer i en tid som genom sina nya tekniska och naturvetenskapliga landvinningar är i akut behov av en etik som följer denna expansiva utveckling. I dagsläget ligger den etiska diskussionen hästlängder efter den forskning som den syftar till att utvärdera och ta ställning till. Singer har gripit sig an denna ytterst angelägna uppgift. Inom den tyska moralfilosofin och teologin bearbetas fortfarande tankegodset från främst Kant. Frågor som rör djuretik eller människans okränkbara ställning har på sin höjd skrapats på ytan. Man skulle lite grovt kunna säga att bakgrunden till kontroversen bygger på en tung historisk belastning parad med en viss tröghet och konservatism i valet av de akademiska frågeställningarna. De nya ovana frågeställningar

som konkretiserades ur den internationella aktuella debatten tangerade tabuiserade temaområden. Konfrontationen mellan en bildad tysk allmänhet, med ett kantianska arv och ett samvetstyngt nationalsocialistiskt förflutet blev dramatisk.

Professorn i pedagogik vid Dortmunds universitet, Christoph Anstötz tragiska öde kan exemplifiera hur långt samhällets "anti-nazistiska hållning" drevs. (Fallet redogörs för även i artikeln i *EMMA*. Vidare kan man ta del av den fientliga stämningen i Tyskland till Singer i hans egen bok, där han ägnar hela epilogen åt det.)

I juni 1989 bjöds Singer in till Dortmunds universitet att föreläsa. När den kommande föreläsningen blev känd för allmänheten bildades snabbt en front av handikappade, vänsterradikala och kvinnor mot genetik, som gick till storms mot såväl Singer som professor Anstötz. Föreläsningen tvingades inställas. Samma år upprepades detta händelseförlopp oavsett var Singer avsåg föreläsa och föreläsa om. Singer blev avvisad eller utbuad och personerna ansvariga för inbjudan blev trakasserade. 1993 då deklARATIONEN för människorättigheter för apor skrevs under av 29 erkända forskare fanns endast ett tyskt namn med på listan, professor Christoph Anstötz. Han hade sedan juni 1989 trakasserats av olika samhällsgrupperingar och hans kollegor vid universitet hade tagit avstånd ifrån honom. I och med att han hade satt sitt namn på listan intensifierades trakasserierna och han uppmanades allt oftare att ta avsked från sin post. Anstötz som liksom Singer intresserat sig för frågor kring livets kvalitet och dess värde gav upp kampen. Efter en tilltagande akademisk isolering och brännmärkt i samhällets ögon valde han att under hösten 1993 gå döden till mötes. Intoleransen hade krävt ett liv på toleransens altare.

Denna första rond mot Singer vanns av censurans anhängare. Men striden var än inte över. I ett extranummer av tidningen *Aufklärung und Kritik (Zeitschrift für freies Denken und humanistische Philosophie)*, utgiven av *Gesellschaft für Kritische Philosophie* i Nürnberg, behandlades Peter Singer-frågan ingående. I förordet slungar ordförande Georg Batz ut de mest hätska anklagelser och går till en veritabel frontalattack mot såväl censurförespråkare som stillatigande åskådare. Han jämför bannlysningen av Peter Singer med medeltidens inkquisition och drar sig inte för att etikettera motståndarlägret som fascister, lögnare och fanatiska fundamentalister.

Extranumret syftar till att ge Singers teser en rättvis och djup-

lodande analys. I 14 uppsatser på drygt hundra sidor behandlas olika delar av Singers tankegods. Författarna belyser frågor bl a kring hans djuretik, synen på människovärdet, eutanasi och debatten om honom i det tyska samhället och hur man ska förstå den kraftiga reaktionen. Bland uppsatsförfattarna märks Helmut Kaplan (djuretiker och ordförande i vegetariska sällskapet), Jean-Claude Wolf (professor i filosofi, Schweiz), Peter Singer och Helga Kuhse.

Boken är ett utmärkt bidrag till diskussionen och önskar göra upp med det rådande debattklimatet. Den erbjuder med sina initierade essäer en ljusning och uppluckring av tabuiserade frågeställningar. Men även om boken innebär en brytning av kontrahenternas ställningskrig, återstår frågor kring hur man bäst handhar de känsliga ämnen som associeras till den tyska nationalsocialismen.

Kan man tillintetgöra grunden för ett nazistiskt tankegods genom att censurera vissa frågeställningar? Man kan fråga sig om någon verkligen tror att detta sätt att förneka berättigandet av den samhälleliga diskursen löser det tyska problemet med *Bewältigung* (bearbetandet av det nazistiska förflutna). Är det inte snarare så att den som begränsar sig till de politiskt korrekta frågeställningarna blir dess fånge och styrs av olika tabuföreställningar. Och riskerar man inte att förbli fjättrad av historiens ok när förträngningar upphöjs till det etiskt korrekta. Bör inte istället den fria samhällsdebatten vara den korrekta normen, där kampen om att övertyga vinnas av det bästa rationella argumentet. Det var väl värdet av tolerans och den fria samhällsdebatten Voltaire syftade på när han i ett brev skrev: "Jag tar helt avstånd från Edra åsikter men kommer ändå in i döden att slåss för Er rätt att uttrycka dem."